دەچمە سەر ناڵەشکێنە

حوسێن شێربەگی
(بۆکان)

پێشکەش بەم خۆشەویستانە:
جەعفەر مەجیدزادە، سمایل خزرزادە (سمکۆ)

من دەڵێم سەرگوروشتەی هەرکەس هەر لە خۆی ببیسن، ئەگینا بە کار نایە. باوەکو من ببڕاوببڕ خەیاڵی گێڕانەوەی سەربوردەی خۆمم نەبوو، بەڵام لە کۆڵم نەبوونەوە. بەتایبەتی ئەم کوڕە نووسەرە هەر وازی نەهێنا. جارێکی دیکە لە چیرۆکێکی دیکەدا بڕێکی باسی من کردبوو، ئەم جاریش هەر هات و کوتی دەی، هەر هات و کوتی دەی... تەماشام کرد کوڕە بەسەری جەنابی سەیدی زەمبیل خۆشی دەوێم، دەیجا منیش وادە و قەول و قەرارم لەگەڵ دانا و بە درێژایی بەهاری ساڵی ١٣٥١ و ئەو سی چل شەو و ڕۆژەی هاوینی هەر ئەو ساڵە هەموو بەسەرهاتی خۆمم لە نووکەوە بۆ ئەو و میرزا کەریم(*) گێڕاوە. با لە پێشدا ئەوەش بڵێم کوڕە من هاوینی ٥١ زۆر نەخۆش بووم، تەنانەت بڕێ جار لەسەرخۆ دەچووم و وڕێنەم دەکرد، کەچی ئەم دوو میرزایە وڕێنەکانیشیان نووسیوەتەوە، بڵێم چی، بە خودای ئەو وڕێنانەش بڕێکی وایە و بڕێکی... بڵێم چی؟

ئێوە هەمووتان من دەناسن: حەسەن زیرەک، هونەرمەندی کورد و کوردستان، باوەکو هونەر هیچی بۆم نەکرد، لە شاربەدەری و ئاوارە بوون و چارەڕەشی بەدەر، بەڵام پەشیمان نیم، شانازی پێوە دەکەم، بۆ هونەرم کردووە، بۆ کوردم کردووە. بەم پێیە ئەوەی لەم چیرۆکەدا بۆتانی دەگێڕمەوە، سەرگوروشتەی ڕاست و دروستی من ئەوەیە و بێتو کەموکوڕی تێدابێ، تاوانی منە و بە خۆمی ببەخشن! بەڵام مەرجم بەو مەرجەی ئەوی بیگێڕمەوە ڕاستی بێ و ئەوەندە ڕاست بێ لەسەر هەر کەلیمەیەکی مشتومڕێک ساز بێ!

ئەوی ڕاست بێ تەواوەتی ژیان و سەربووردەی من دەبێتە تەقالا و تێکۆشان بۆ ئەوەی ڕۆژێ لە ڕۆژان بتوانم

«بچمە سەر ناڵەشكێنە». لەبەر ئەوەی شەوێكیان خەونم بە پیاوچاكێكەوە دیت. ئەو شەوە تەماشا دەكەم كابرایەک لەو سەری حەوزە گەورەوە ڕاست لەبەر دەم دەرگای مزگەتی جامیعەوە نێوم دێنێ و بەرەو من دێ. كە گەیشتە پێشەوە، پیاوچاكێكی بەساڵاچووی نێوچاوان نوورانی بە كراسێكی قەدەكی ئاوداوێن سپییەوە بوو، من لەسەر خیابانی (شەقامی) تازە ڕاست لە بن ئەو دارە ڕاوەستابووم كە عەلی بەگی یەكشەوەیان لەسەری.... كوێر بم. دەیناسن؟ لەبیرتانە؟...

(با لەسەر تۆ لە دارم دەن، وەک شێربەگی یەكشەوە...)...

كابرایەكی بڵێم چۆن بوو؟ هەر لە پیاوچاكی نێو نەقڵ و ئەفسانە دەچوو، كە گەیشتە بەردەمم، لێمی پرسی:

- تۆی حەسەن؟

* كام حەسەن؟

- حەسەنی عەبلای...

* بەڵێ منم، خۆمم.

دەستێكی بە سەرمدا هێنا و كوتی:

- تۆ دەنگت زۆر خۆشە حەسەن، بێتو لە كێوی «ناڵەشكێنە» سەر كەوی و لەو لای «كونەبا»یەكەوە، لە بن دار هەنارە هەرە گەورەكەیدا دانیشی - ئەو دار هەنارەی وا ساڵدەری دوانزە مانگە گوڵ و گەڵا و هەناری هەر پێوەیە - جا دەست بكەی بە گۆرانی وتن، بەو مەرجەی ئەوی دەیڵێی نەیڵێیتەوە تا تینوویەتی لە زبانت دەخا، ئەوسا هەستی و هەر لەو كانییەی بن دار هەنارەكە تێرتێر ئاو بخۆی و تینوویەتی خۆت بشكێنی و بچییەوە ژێر دار هەنارەكە و دەست بكەیەوە بە گۆرانی وتن تا خەو بە لاتا دەخا و دەچییە غورابی خەوێكی قووڵەوە. جا خاترجەم بە لەسەر ئەم داری دنیایە، نە لە تۆ دەنگخۆشتر پەیدا دەبێ و نە كەس لە تۆ باشتر و لەبەردڵانتری دەڵێ.

من هەر ئەوەندەم پێ سەیر بوو نەبێتەوە. خۆ ئاخە ئەو ناڵەشكێنەیەی من دیتبووم، دارهەنار و حەوز و كانی لێنەبوو، بۆیە پرسیارم كرد: كام دار هەنار؟ كام كانی؟ سەر ناڵەشكێنە دار هەنار و حەوز و كانی لێ نییە...

كابرای بەساڵاچووی پیاوچاكی نێوچاوان نوورانی كراس ئاوداوێن سپی دای لە قاقا و كوتی:

- چۆن دار هەنار و كانی لێ نییە؟ یا... ئەی سەر ناڵەشكێنە نابێتە باخی میراوا؟ ئەی باخی میراوا هەمووی دار هەنار نییە؟ تەنانەت بێتو لەسەر ناڵەشكێنە بە نێو باخی میراوایدا بگەڕێی دار و دەوەنی شیلان و بەن و بایام و ڕەزیشی لێیە.

بەڵام بۆ بەیانی كە ئەم قسەیەم بۆ دایكم و ئەوان گێڕاوە، كەس باوەڕی پێ نەكردم. زۆری پێ چوو، ڕۆژێک لە ڕۆژان لەگەڵ دایكم و زوبێد و سارا و كاكەمینە و حوسێنی برام بۆ دۆزینەوەی كارگ و ڕێواس و شنگ و كەنگر چووبووینە سەر ناڵەشكێنە. حوسێن زۆر منداڵ بوو، من كەمێک باوخۆشتر بووم، كاكە مینە لە هەردووكمان گەورەتر بوو. ئێمە ئەم سێیانە پێكەوە كایەمان دەكرد. حوسێن زوو ماندوو بوو، لە بن دار هەناری سەر كانییەكە خەوی لێكەوت. دایكم شتێكی بۆ ڕاخست و شتێكی پێدادا و بە منیشی كوت لە لای دانیشە و ئاگات لێی بێ. كوڕە هۆشیار نەبی دەعبای كێوی، یان دەیگەزن، یان دەیخۆن، ئیدی برات نابێ. ئەلعان حوسێن جارجار دەڵێ ئەوانەم هیچی لەبیر نییە، چونكە زۆر منداڵ بوو. من جوان لەبیرمە، چونكە لەو باوخۆشتر بووم. كاكە مینە زۆر جوان هەر هەمووی لەبیرە، چونكە لە ئێمە گەورەتر بوو. دوایی دایكم و كاكە مینە و خوشكەكانم چوون بۆ دۆزینەوەی كارگ و ڕێواس و... حوسێن خەوتبوو، منیش لەبن سەری ئەو، پاڵمدا بە دار هەنارەكەوە و دەستم كرد بە گۆرانی كوتن. هەر گۆرانیم كوت، هەر گۆرانیم كوت تا لە پاش سێ چوار سەعات دایكم و ئەوان گەڕانەوە. ئەوەندەم گۆرانی كوت زمانم ویشک ببوو، نێو زارم ویشک ببوو، لە دەمو زمان كەوتبووم. هەستام و لەو كانییە ئاوساردەی بن ئەو دار هەنارە گەورەیە تێرتێرم ئاو خواردەوە. دیسانەكە هاتمەوە بن سەری حوسێن. پاڵم بە دار هەنارەكەوە دا و دەستم كردەوە بە گۆرانی كوتن. هەر گۆرانیم كوت، هەر گۆرانیم كوت... تا خەوم لێكەوت. دوایە تەماشام كرد ئەو خەونەی لەوە پێش دیتبووم، یانی كابرای بەساڵاچووی پیاوچاكی نێوچاوان نوورانی كراس ئاوداوێن سپی ئەوا هاتۆتە بەرانبەرم ڕاوەستاوە، من گۆرانی دەڵێم و ئەویش چەپڵە و چەقەنەم بۆ لێدەدا. دایكم خەریكی ئاور كردنەوە بوو، كاكە مینە و خوشكەكانم لە ویشكەڵ و چیلكەوچاڵ دەگەڕان، حوسێن هەستابوو و لە دەوراندەورمان كایەی دەكرد. دوایی كابرا لێم هاتە پێشەوە، لێمی پرسی:

حەسەن تۆی؟ - بەرگی گۆڕیبوو، کۆتوشەڵوارێکی هێندێ کۆنی ڕەشی قەترانی لەبەردا بوو -

* سەرم بەرەو پێشەوە لەقاند و کوتم: ئممم!

نێوچاوانمی ماچ کرد و کوتی: ئافەرم حەسەن زیرەک، وەڵڵا لەسەر ئەم داری دنیایە کەس بە قەرا تۆ دەنگی خۆش نییە، کەسیش لە تۆ خۆشتر و لەبەردڵانتری ناڵێ، ئافەرم. ئا گۆرانییەکی دیکەشم بۆ بڵێ، لە دوورەوە گوێم لە دەنگت بوو، بە دەنگتەوە هاتم، ئایەی گۆرانییەکی دیکەشم بۆ بڵێ.

* پرسیم: چیت بۆ بڵێم؟ کام گۆرانی؟

- کوتی: گۆرانی «دەچمە سەر ناڵەشکێنە»

* کوتم: نازانم، قەت نەمبیستووە.

- کوتی: ئاوا... دەستی نایە بناگوێی و دەستی پێکرد: «دەچمە سەر ناڵەشکێنە، بەرانبەر بە بۆکانێ...» لە نیوەیدا منیش هەر لەسەر ئەو شیعر و ئاوازە دەستم پێکرد، چەند شیعرێکی خۆشم کردە نێوئاخن. ئەو ڕاوەستا و گوێی دایە من. منیش بۆم کوت. دوایە ماچمی کرد و کوتی: ئافەرم، حەسەن زیرەک.

ئەم جار دایکم چای تێکرد و بۆی هێنا. کابرا ڕۆیبوو. لەو هەردومەکانە نەمابوو. زۆرمان چاو گێڕا، زۆرمان هەرا لێکرد، دیار نەبوو، نەمابوو. دەتکوت بیڕابڕ لەو هەردومەکانە نەبووە.

دایکم کوتی: وەڵڵا ئەوە خدری زیندە بوو...

کاکە مینە کوتی: نەخێر... خدرەلیاس بوو!

حوسێن کوتی: ئەی سەیدی زەمبیل نەبوو؟

سارا و زوبێد کوتیان: تۆ خودا ئیدی ببە حەسەن زیرەک، ئێمەش پێت دەڵێین حەسەن زیرەک.

ئیدی نازانم کەنگێ گەڕاینەوە، لە دوایە باسم دەکرد، حوسێنی برام هیچی لەبیر نەمابوو، بەڵام ئەو حەڵێب نییە، ئاخە ئەو زۆر منداڵ بوو، کاکەمینە قاقا دەکێشێ و دەڵێ وا بوو، وا بوو. ئەو هەموو شتێکی لەبیرە، ئاخە ئەو لە ئێمە باوخۆشتر بوو، دایکم و کچەکان شتێک دەڵێن، شتێک ناڵێن، لە بیریانە، لەبیریان نییە... جاری وایە دەڵێن خەون بوو گێڕاتەوە، جاری وایە دەڵێن ئێمەش دیمان، جاری وایە...

خۆلاسە، کاری من بووە ئەوەی گۆرانی بڵێم، فیکر و زیکریشم ئەوە بوو کە چۆن بچمە سەر ناڵەشکێنە. ئاخە نەمدەتوانی. هێشتا هەرزەکار بووم. ناڵەشکێنەش بە ڕواڵەت کێوێکی مامناوەندی شانی شاری بۆکانە، بەڵام نا، کێوێکی سەختە، زۆر ڕژدە، ئەسپ لێی سەرکەوێ ناڵی دەکەوێ، بۆیە پێی دەڵێن «ناڵەشکێنە».

هێشتا مێرمنداڵ بووم، پرسیارم کرد چۆن دەتوانم بچمە سەر ناڵەشکێنە؟

کوتیان هەر کەس دروێنە بکا، گێرە بکا، جەنجەڕ بگێڕێ، دەتوانێ بچێتە سەر ناڵەشکێنە. چەند ساڵ دروێنەم کرد، لە بن سوورەتاوی هاوین، گێرەم کرد، جەنجەڕم گێڕا... لە بن سوورەتاوی هاوین. ئارەقم دەڕشت، دەست و لاقم دەقەڵشی، لەبەر توونیەتی زمانم دەشکا. هەر دەمکوت قەیناکا، با بەهێز بم، با بەتوانا بم، با بتوانم بچمە سەر ناڵەشکێنە. جا کە چوومە سەر ناڵەشکێنە، لەبن ئەو دار هەنارە گەورەیە، لەسەر ئەو کانییە، گۆرانی بۆ دەڵێم و مەرج و بڕیاری خۆم دەبەمە سەر. چەند ساڵ ئەوە کاروپیشەم بوو، دێ بە دێ و شار بە شار دەگەڕام و دەچووم بۆ لای هەموو گۆرانیبێژێک، هەموو دەنگخۆشێک. گوێم دەدانێ، شیعر و ئاواز و گۆرانیم لێ هەڵدەگرتنەوە و هەر لە هەوڵی ئەوەدا بووم ئەوەندە بەتوانا بم تا بتوانم لە ناڵەشکێنە وەسەر کەوم و لەوێش ئەوەندەم شیعر و ئاواز و گۆرانی پێ بێ کە کاتێ لە بن دار هەنارەکە و لەسەر حەوز و کانییەکە دانیشتم و دەستم کرد بە گۆرانی کوتن، ئەوی کوتم نەیڵێمەوە تا مەرجی کابرای بەساڵاچووی نێوچاوان نوورانی کراس ئاودامێن سپی بەرمە سەر.

لە پاش پەنجا ساڵ تەقالا و تێکۆشان دوێنێ لە ناکاودا تەماشا دەکەم لەسەر دوندی ناڵەشکێنەم. ئاخ چەندە بە ئاواتەوە بووم بگەمە سەر ئەم دوندە. بێتو بزانن ئەم شوێنە چەندە پیرۆزە و چەندە خۆش و دڵڕفێن و چەندە هەست بزوێنە. جا خۆ هەموو خەڵکی عالەم دەزانێ، دەبا لە لای ئێوەش پێی لێنێم، وەسییەتم کردووە «هاتو مردم لەسەر ناڵەشکێنە بمنێژن»، بەڵام دوندی ئەم کێوە نە هەورازە و نە زەرد و ماهو ڕەوەزە، تەختان و پانتاییەکە نەبێتەوە. باخی میراواش لەوێ بوو، هەمووی دار و درەخت و دەوەنی شیلان و بادام و تووترک و بەن و ڕەز و هەنار بوو. چەند کانییەکیشی لێیە، ئاوەکەی ئەوەندە سارد و خۆش بوو، هەر کەس ئاوی لێ بخواتەوە، ئاوی حەیاتی خواردۆتەوە. بە خۆم دەڵێم ئاوات و هیوای

هەرە گەورە و گرانم ئەوەیە لەسەر ئەم دوندە بمێژن. جا خۆ مەگەر هەر خوا بۆ خۆی بزانێ چەند ساڵ و ساڵگارە ئاواتەخواز و تامەزرۆی ئێرە بووم. ئۆخەیش ئەوە نەمردم و بە ئاواتی خۆم گەیشتم. دەبێ کاتێ دانیشم و ساتێ بحەسێمەوە. هەر لە بن دار هەنارە گەورەکە دادەنیشم، ئۆخەیش، چەندە چاوەڕوانی کاتوساتێکی ئاوا بووم. دەڵێم هەموو هاتو نەهات و نەیامەتی ژیانم دەگەڕێتەوە سەر... ئاخ بڵێم چی؟... بە زبانی خۆم نەبێ، خۆ لە هیچ شتێ، تەنانەت لە بەخت کردنی سەر و ماڵیش، لە گیان و ڕوحیش دریغیم نەکرد... ئاخ دەڵێن پیاو بۆ خۆی، بە زمانی خۆی بەسەر خۆیدا هەڵنەڵێ... دەڵێم چی نازانم، سەربوردێکە و دەیگێڕمەوە... قسەیەکە و ئەوە تەمەنێکە لە دڵمدا پۆنگ دەخواتەوە... ئیدی خۆم بۆ ڕاناگیرێ و دەبێ دەریبڕم!

مەمنا باسی خۆم و ئەو هەڤاڵەیە کە لە هەموو کەس خۆشترم دەوێ، برێک دوودڵم، کەچی ئەوەندی ئاخت و چار دەکەم ناتوانم نەیگێڕمەوە و نەیڵێم، ئاخە بێتو من نەیڵێم ئەی کێ بیڵێ؟ دەمرم و دەچمە ژێر خاکی گۆڕ و قسەکە ون دەبێ. بۆ هەر کوێ دەچووم، هەر چیم دەکرد، هاوەڵی پیاوچاکی نێوچاوان نوورانی بەساڵاچووی کراس ئاودامێن سپیم هەر لەگەڵدا بوو، خەونم پێوە دەدی، تووشی دەهاتم. بۆ من لە باب باشتر بوو، ئامۆژگاری دەکردم، چاکە و خراپەی پێ نیشان دەدام، دایم و دەرهەم، یانی لە هەموو دیدارێکدا پێمی دەکوت:

«تا دەتوانی پاک و خاوێن بە، لە دڵ و دەروونەوە جوان بە، جوانپەرست بە، جوانی جیلوەی زاتی خوایە. مەرد و ئازا و جوامێر بە. چۆن دەبێ خەڵک ڕووت و قووت و برسی بن، لە دەوروبەری ماڵ و بەر دەرگاتا لە نەداریدا بناڵێنن و تۆ یارمەتیت لە دەست بێ و یارمەتییان نەیەی؟ ئەی هاوار، ئەی هاوار چۆن دەبێ عەمارت پڕ بێ و بەشی برسی و هەژار نەیەی؟ ئەی جوامێری یانی چی؟ ئەی پاک و خاوێنی دەروون و جوانی و جوانپەرستی یانی چی؟ حەسەن... جوامێر بە جوامێر... دەسگیرۆیی هەوجێ مەندانت لە یادا بێ...»

هەزار کەڕەت لە دڵی خۆمدا بە خۆم دەکوت تۆش هەر زمانت هەیە، هەر قسە دەکەی و کردەوەشت نییە. ئەگینا ئەوەتانێ لە وڵاتی خۆت، لە شانی ڕاستتەوە، لاوێکی شەپلە لێدراوی بێ توانای لەسەر پا وێستان، ئاوات و ئارەزووی ئەوەیە چەرخێکی هەبێ، چەرخێکی خاوەن تایر و تەگەر، تا لە سەری دانیشێ و بتوانێ دەر و ژووری ماڵەکەی بکات. نامەردت نەکەن بەزایە ناچێ. لە لای خودا ون نابێ، بۆی بکڕە. پووڵت نییە؟ دوو مافوورەت لە ماڵدا ڕاخراوە، یەکیانی بۆ بفرۆشە و بە پووڵ و پارەکەی ئەو چەرخەی بۆ بکڕە و بە دیاری بۆی بنێرە. دەی ئەم تەکانە لە خۆت دەی و ئەوەندەت لە قوون و هونەردا بێ. کورتی ببڕینەوە بۆم کڕی و بۆم نارد.

با ئەم جار بێینەوە سەر قسە و باسەکەی خۆمان، چەند ساڵ گێرە و دروێنە کردن ئەوەندەی بە توانا نەکردم کە بتوانم لە ناڵەشکێنە وەسەر کەوم، بەڵام ئەم کەڵک و قازانجەی بوو کە لەم دێهات و ئەو دێهات ئەوەندەم دۆست و دیوناس پەیدا کرد و ئەوەندەیان گۆرانی وڵاتی سۆرانی و ئەردەڵانی و کرمانجی و موکریانی و کەلوڕی لێوە فێر بووم نەبێتەوە. جارێک لە ساباڵاخ لە چایخانەیەک دانیشتبووم، چایخانەکە پڕپڕ بوو لە خەڵک. یەکی دەنگخۆشیان تێدا بوو، خەڵک داوایان لێکرد گۆرانییەکیان بۆ بڵێ. دەستی پێکرد. ئەلحەق باشی دەکوت، برێک ماندوو بوو، کابرایەکی پیر کوتی بابم بە تەنێ نابێ، کێ دەنگی خۆشە لەگەڵیدا بیڵێتەوە؟ دووسێ بەندێکم لەگەڵدا کوت. هەموو خەڵکەکە پێیان خۆش بوو و پەسندیان کرد و چەپڵەیان بۆ لێدام. گۆرانی ناڵەشکێنەشمان کوت. لە دوایەدا پرسیم: ئەرێ کێ دەتوانێ بچێتە سەر ناڵەشکێنە؟ نازانم کێ بوو، کوتی بە پێیان نابێ. دەبێ شۆفێری بزانی، چەند ساڵان لەگەڵ ئۆتۆمبێلدا بی، کە موسافیر سوار دەبن قسە و باسیان لەگەڵدا بکەی، پرسیاریان لێبکەی و بزانی ئەوان دەزانن ڕچەی هەیە یان نا؟ بزانی بزنەڕێیەک بۆ وەسەر کەوتن دەزانن یان نا؟ هەروا ئاسان نییە. دەڵێن لە زەمانی زەردەشتی پێغەمبەردا ناڵەشکێنە قەڵای زەردەشت بووە، قەڵای یەزدان بووە. نازانم زۆر شت دەڵێن. لەگەڵ ئۆتۆمبیلدا بی و پرسیار بکەی باشە، ڕەنگە بە مەبەستی خۆت بگەی!!

هەر لە نێو حەشامەتی چایخانەکەدا کابرایەکی شۆفێری لێبوو، بۆ خۆی وەزمان هات. کوتی من ماشێنم هەیە، بۆ خۆشم شۆفێری ماشێنەکەمم، چونکە دەنگت خۆشە وەرە لەگەڵمدابە. بووم بە شاگرد شۆفێر. کابرا هەر دەیکوت دەچین، ڕۆژێک دووان کار ناکەین و کەس سوار ناکەین و

بار لێنادەین، دەچین بۆ ناڵەشکێنە، هەر کەس سواری ماشێنەکە دەبوو، لێیم دەپرسی: گۆرانی دەزانی؟ وەرە شەڕەلاوژە. کابرای شۆفێریش ئەم بەزمەی پێ خۆش بوو. لەگەڵ موسافیری ماشێنەکە و لەگەڵ خەڵکی ئەم شار و ئەو شار و ئەم گوند و ئەو گوند و لەگەڵ دانیشتوانی چایخانە و چێشتخانە و دوکانان و چی و چی گۆرانیم دەکوت و فێر دەبووم. دنیایەکم گۆرانی تازە بیست، هەمووی فێر بووم، هەموویم هەڵگرتەوە. شەوانە بەر لەوەی خەوم لێبکەوێ، یان لە خەوندا هەواڵی بەساڵاچووی پیاو چاکی نێوچاوان نوورانی کە زۆر جار کراسەکەی دەگۆڕی، پەیدا دەبوو، گۆرانییەکانی پێ دەورە دەکردمەوە، بۆ خۆشی لەگەڵمدا دەیکوتەوە. قسەی خۆش لەوەدا بوو. کابرا مانای شیعری گۆرانییەکانیشی بۆ لێکدەدامەوە. هەر گۆرانی و دەرگا و دەروازەی دنیایەکی تازەی بە ڕوومدا دەکردەوە و دنیای قسە و باس و فیکر و زیکرمی بەرینتر و قووڵتر و بەربڵاوتر دەکرد. ڕۆژێکیان ئەوە فێر ببووم:

هۆ کاکی جووتیار، خاوەن گاپێڵە
گاکانت لێخوڕە، هەورەکەی لێڵە
داخوا چارەنووس لە دوای کێ وێڵە؟

کە هاوەڵەکەم - ئاخە تازە ببووینە هاوەڵ - ماناکەی بۆ لێکدامەوە، لەوە بە دوا هەر نیگەرانی وەرزێر و ئەو مرۆڤانە بووم کە لە دەشت و سارات دەمانەوە و مەترسی سەرما و گەرما و دڕندە و هەور و هەڵا و بەفر و باران و تەرزە هەڕەشەی لێدەکردن، یان گۆرانی:

هەورێکی هێنا، بارانی پێوە
یاخوا نەبارێ، یارم بەڕێوە

ئەمە کە فێر بووم و لە ماناکەی گەیشتم سەرەندەری زۆر خەم و خەفەت و پەژارەی خەڵکم کرد، سەرەندەری زۆر کەند و کۆسپی دەردەداران و فەقیر و هەژارم کرد و زۆر جاران هەم لە دڵی خۆمدا، هەم لە قسە و باس و کار و کردەوە لەگەڵ دۆست و دیوناس و باوەڕپێکراوی خۆمدا هاودەردی و هاودڵیم لەگەڵ زۆر کەسان و زۆر دەردەداراندا دەکرد.

بەڵێ کاک میرزا، هەر دوو کاک میرزا. ئێوە بە خوێندەواری و کتێب و ڕۆژنامە خوێندنەوە دنیاتان ناسیوە، من بە گۆرانی فێر بوون و گۆرانی کوتن. هی کاممان ڕەسەنترە؟ گۆرانی هی سەد ساڵ، دووسەد ساڵ، سێ سەد، یان هەزار ساڵ لەوە پێشترە، پەندی پێشینیانە، سامان و موڵک و ماشی ئەم خەڵکەیە. ئێوە پێی دەڵێن فەرهەنگ، کولتوور...، من لە ڕێگای گۆرانییەوە دەرک و دەروازەی دنیام بەسەردا کراوە و سەرەندەری دنیام کرد و لەگەڵ خەم و خەفەت و پەژارە و کەند و کۆسپی خەڵکەکەدا بوومە دۆست و دیوناس و بوومە خەمخۆری ئەم خەڵکە. ڕۆژێک بە سواری ماشێنەکە، بە گۆرانی کوتن و گەڕەلاوژە و شەڕەگۆرانی لەگەڵ چەند کەسێکدا بارمان بۆ لە ماشێنەکە دابوون، بەرەو سەقز دەچووین، یا بەرەو بۆکان، یا بانە و مەریوان، نازانم، باش لەبیرم نەماوە، بۆ لە ڕێدا ماشێن وەرنەگەڕا؟ ماشێن وەرگەڕا و کەسێک تێداچوو. بە هەمووان کوتیان تاوانی تۆ بووە، وەڵڵا دەتگرن. دەتخەنە بەندیخانەوە. هەواڵی بەساڵاچووی نێوچاوان نوورانی پیاوچاکم کە ئەمجار کۆتوشەڵوارێکی زەردی نارنجی لەبەردا بوو، لە بەر دەممدا قوت بۆوە و پێیمی کوت هەڵێ، دەرەقەتیان نایەی، ئەوانە بەدن، بۆ تۆی خوار دەکەنەوە، لە بەندیخانەدا بێ تاوان دەتکوژن. هەڵاتم بۆ وڵاتێکی دوور، بۆ گوندێکی دوورەشار و دوورەچاو کە کەس نەیدەناسیم. بوومە میوانی کابرایەک. شەوێ هێشتا شیو خواردن تەواو نەببوو، پرسیاری لێ کردم: چی دەزانی؟ کوتم: گۆرانی. کوتی: بیڵێ! دەستم نا بناگوێم و تێم هەڵکرد: «دەچمە سەر ناڵەشکێنە...» دوایە کە گۆرانییەکە تەواو بوو، کابرا کوتی ناتوانی بچییە سەر ناڵەشکێنە، ناڵەشکێنە زۆر دوورە، زۆر ڕژدە، سەرکەوتن لە ناڵەشکێنە زۆر ئەستەم و چەتوونە. مەگەر بچی بۆ بەغدا. زیارەتی غەوس و دۆستایەتی عەلی مەردان بکەی، بەشکو یارمەتیت بەن، یان بچی بۆ سلێمانی، بۆ زیارەتی کاکەحمەدی شێخ و دۆستایەتی کەریم کابان و کاک ئەنوەر، دەبێ لە هەر دوو لاش بێنییەوە، کار بکەی و خەڵک بدۆزییەوە گۆرانیت بۆ بڵێن و گۆرانییان بۆ بڵێی. لێیانەوە فێر بی و فێری گۆرانی خۆتیان بکەی. خزمەتی گۆرانی و هونەر بکەی. خزمەتی خەڵک بکەی. ئەگەر پێگەیشتی و توانیت خزمەتی هونەر و گۆرانی و کەلیمەی کوردی بکەی و شانس و ئیقباڵت بیگەیەنێ و ئەم زاتانەش یارمەتیت بەن، ڕەنگە ئەم جار بتوانی لە ناڵەشکێنە وەسەر کەوی.

شەوێ لە سەربان خەوتین. لەو سەربانە بڵندە، لەو

گونده دوور و نەناسراوە هەر وەکو لەنێو جێ و باندا خەو لە چاوانم زەڕیبوو و ئەم شان و ئەو شانم دەکرد و فیکر و زیکری خزمەتی گۆرانی و کەلیمە و کولتووری کوردی دایگرتبووم. تەماشام کرد لە بەندەنی کێوی ناڵەشکێنەم، بەڵام بەر حوکمی ئەوەیان کردووم تا بەردێک بنێمە سەر شان و بەرەو لووتکەی کێوی ناڵەشکێنە وەڕێ کەوم و ئەو بەردە بگەیەنمە ئەو دوند و ترۆپکە.

تەماشای بەردەکەم دەکرد و سەرم ڕادەوەشاند، لە دوایەش دەمکوت: نا، نا! بارێکی زۆر زۆر قورس نییە، کارێکی دژوار و چاوەڕوان نەکراو نییە. بەردێکە، بەردێک. گریمان بە بارستایی نیو مەتر و بە کێشی نیوەی کێشی خۆم. دەستم بۆ برد. ئەم لاو ئەولای بەردەکەم دەگرت. ڕەق و ساردوسڕ. هێز و توانام وەبەر خۆم دەنا. تێی ڕۆدەهاتم. هەڵمدێنا و دەمنایە سەر شانم. جا سەرەو ژوور وەڕێ دەکەوتم. بە خۆم دەکوت دەبێ بیگەیەنمە دوندی ناڵەشکێنە. بێتو نەیگەیەنم ئەرکی خۆم بەجێ نەهێناوە، بەڵام دەتوانم. لە خۆم ڕادەبینم بیگەیەنمە تۆقی سەرم و لەم چیا سەرکەشە وەسەری خەم. وام بە خۆم دەکوت و بەرەو ژوور دەڕۆیشتم. سەرەو ژوورێکی ڕژد و دژوار بوو، بەرە بەرە پشووم سوار دەبوو، ئارەق، ئارەق لە ئازای ئەندامموە. هەڵدەقوڵی... ئارەق تەواوی لەشم، دەبووە شەڵاڵی توێژاڵی ئارەقە. دەڕۆیشتم، دەبایە... بڕۆم... بڕۆم... سەرکەوم. بێتو نەڕۆم و ئەرکی خۆم بەجێ نەهێنم، هەموو شتێ. تێک دەچێ. هەموو شتێ، بەڵام، بێتو نەڕۆم، دادەڕووخێ، تێک دەڕمێ، بەڵا و کەند و کۆسپ. زام و ئازار وڵات دادەگرێ. هەموو شتێ تێدا دەچێ. کەلیمەی کوردی نامێنێ، نامێنێ. نا... نا... نابێ لە ئەرکی خۆم... بخافڵێم. باری خۆمە و دەبێ بیکێشم، دەبێ بیکێشم، پشوویەک ئاخ میرزا... پشوویەک.. ئەی هاوار، خۆ بەردەکە. لەسەر شانم داخزی و لە دەستم بەربۆوە و هاوار بە ماڵم... ئاخ، خللۆر، خللۆر... خللۆر بۆوە، ئەهە.. سەر لەنوێ، لەنووکەوە، دەبێ بچمە بناری کێو، بەردەکە بدۆزمەوە و بینێمەوە سەر شانم و دیسانەکەش بەرەو سەرێ... بەرەو سەرێ.

بەو نیوەشەوە، لەو سەربانە، ڕاچەنیم و هاتمەوە خۆ. ئارەقەیەکی سارد و سڕ تەواوی لەشمی خووساندبوو. کزەبایەک وە لەرزە لەرزی خستبووم. لە سەرما هەڵدەلەرزیم. پاش شیو خواردن و کاتی خەوتنان هەوا گەرم بوو، ئارەقەم کردبوو، ماوەیەک لە نیوەشەو تێپەڕیبوو، کزەبایەکی سارد چی بەسەرهێنابووم؟ لێفەکەم لە خۆم هاڵاند و چوومە ماڵی فیکرەوە. بەردی کوێ و ناڵەشکێنەی کوێ و ئەرکی کوێ؟ من کوێ و بناری ناڵەشکێنە و شاری بۆکانی کوێ؟ لەم کوێندەرکوێ (**)یەدا لە نێو چاوانی من نەنووسرابوو لە زێدی خۆمدا بم و حەواوە و حەساوە بم. لە چارەنووسی منیان نەنووسیبوو بگەمە سەر ناڵەشکێنە. سبەینێ لە نەخۆش دەچووم، بە نەخۆشی ئاوەژووی ئەدیو بووم و بەغدا خۆت بگرە و هاتم. لە بەغدا لە ئوتێل و ڕێستووڕانێکدا کارم دەکرد. لە هەشت و نۆی بەیانییەوە تا نیوەشەو. ئەم شوێنەی کار و ئیشە لە کەناری دیجلە بوو، ڕووباری دیجلە لەبەر ئەو هەموو ئاوە لە دەریا دەچێ. شەوانە لە یازدە و دوازدەی شەو بەو لاوە، لە ژوورەکەمدا یەکێ لە ژوورەکانی ئەو ئوتێلە کۆ دەبووینەوە، من و مام جەلال و هەڤاڵێکی دیکە، پەنجەرەی بەرەو ڕووی دیجلەمان دەکردەوە و لە دیجلەمان دەڕوانی. گەمی بە سەر ئاودا دەهاتن و دەچوون، ئەویندارانی تێدا. گەنج و لاو، کیژ و کوڕ. ژن و پیاوی لاو و مامناوەندی ئەویندار بە کەناری دیجلەدا دەهاتن و دەچوون. قۆڵ لە نێو قۆڵی یەکتردا، سەرخۆش و دڵتەڕ و دڵ بەدنیا. تەماشامان دەکردن، خۆزگەم بە خۆیان. بێ خەیاڵ بوون، سەرخۆش و ئەویندار بوون، ئێمە نەماندەتوانی وا بین. کورد بووین، بەردێکمان بە کۆڵەوە بوو. دەبایە ئەرکی خۆمان لەیاد بایە، هاوەڵەکەم دەیزانی دەنگم خۆشە، لێمی بیستبوو، بۆ مام جەلالی گێڕابۆوە.

شەوێک مام جەلال فەرمووی: دەڵێن دەنگت خۆشە. داتۆغا بیڵێ و ئەو عارەبانەم بۆوەجۆش خە! تێم چریکاند، نە گۆرانییەک، نە دووان و نە... شووشەی تەواوی بەغدا خرمەی دەکرد و دەڕژا، دڵی تەواوی ئەویندارانی لە کوتە دەکەوت و دەکەوتەوە کوتە کوتێکی خێرا. فرمێسک بە گۆنامدا هاتە خوار و کەوتمەوە یادی ناڵەشکێنە...

مام جەلال فەرمووی: دەبێ بچی بۆ ڕادیۆی بەغدا... دەبێ لەوێ بیڵێی. لەسەر ئاساسۆنی بەغدا. هەر بۆخۆی جێبەجێی کرد و ناردمی، چووم، چۆن چوونێک؟ بوومە حەسەن زیرەک. دەرک و دەروازەی دنیایەکی تازە و هەزار

دۆست و دیوناس بە ڕوومـدا کـراوە. ئای دنیـا چەندە بەرین و بەربلاوە؟

شـەوێک هاوەڵی بەسـالاچووی نیـوچاوان نوورانی پیاوچاکم بە کەواو پانتۆڵی ئەفسەرییەوە هات بۆ لام و کوتی: ناڵەشکێنە بوو بەچی؟ کوتم هەر لە خۆم دەنووسێم و دەروەستی نایەم. ئێستاش ئەو ماشێنە وەرگەڕاوە. کوتی کاری ئۆتۆمبێلەکە جێبەجێ بووە، کاریان بە تۆ نەماوە. ناڵەشکێنەش کاتی هاتووە.

لە خۆشیان بەو نیوەشەوە کە تەواوی خەڵکی بەغدا لە غـوڕابی خـەودا بوون، تێم چریکاند، تەواوی خـەڵکی بەغدا وەخەبەر هاتن. هەموویان ئێخە و بەرۆکمیان گرت و نەڕاندیان: ئەوە چییە بەو نیوەشـەوە؟ شێتی؟ شێت بووی؟ کوتم ئا، ئا، شێتم، شێتی بۆکان و ناڵەشکێنەم.

لە ڕێی هەولێر و بارزان و سۆران و حاجی ئۆمەرانەوە هاتمەوە. چووم بۆ زیارەتی بارزانی. قەت لە بیرم ناچێ. تاقە ماچێکم کرد، ئیدی نەیهێشت. دەستی بە سەرمدا هێنا و فەرمووی: ئەمانەتێک هەیە، دەیبەی بۆ ئەو دیو؟ کوتم ئەوە تاقە شانازی تەواوی ژیانمە.

نەگەیشتمەوە بۆکان، لە سابلاخ چوومە ئەساسۆنی ڕادیۆی ئەرتەش. ئەوی پێم خۆش بوو کـوتم. لە دنیـادا تەقییەوە، دەنگی داوە. بۆ خۆیان داوەتیان کردم بۆ ئەسـاسـۆنی ڕادیۆی تاران. هەمـوو شـەوێ لەسـەر ئەسـاسـۆنی تاران دەمکوت. دنیـا دەلەراوە، دنیـا هەڵدەتەکی، لەسەر ئەساسۆنی کرماشان دەمکوت، دنیا دەگۆڕا، موکریان، بۆکان، سابلاخ، سەقز، بانە... سنە، کـرمـاشـان، مـەریوان... سـەردەشت، خـانێ، شنۆ... هەمـووی ئاوەدان بۆوە، هەمـووی نێـوبانگیـان دەرکرد. هەمـووی بوونە برا و هاوسێی دیواربەدیوار. کەڵکەڵەی بۆکان لێنەگەڕا. لە تارانەوە بەرەو بۆکان، بۆکان خۆت بگرە و هاتم. بانگی شێوان کەمێ زووتر، میرزا ڕەحیم و میرزا حوسێن و میرزا عەبدوڵلا لەبەر دەرگای گارێژەکە چاوەڕێم بوون. چاو بە یەک کەتنمان و بە بانگ و سەڵا گــــریانمان یەک بـوو. چۆن، دووری ئاوایە؟ چۆن، خـۆشەویسـتی ئاوایە؟ چۆن، هاوەڵ ئاوایە؟ شـەوێ لە ماڵی میرزا ڕەحیم بووین. شیو کرابوو، میرزا حوسێن کوتی خەڵکی زۆر بیرت دەکەن، هەر هەمـوو خەڵکی شارەکە. بە منداڵ و پیر و جحێڵەوە، ژن و پیاو. مەگەر خودا بزانێ چەندەت بیر دەکەن.

کوتم ئەی من چی؟ ئەی پێت وایە من بیریان ناکەم؟

ژوورەکـە دوو نـهـۆم بوو، ئێـمـەش لە نـهـۆمی سـەرێ بووین. دوو سێ پەنجـەرەی گـەورەی تێدا بـوو، مـیـرزا عـەبدوڵلا هەمـوو پەنجـەرەکـانی کـردەوە و کـوتی: دەی. دەسـتـم نا بناگـوێم و تێم چریکاند: «کـەویار هەی کەویار...» ڕاست لە پاش دوو دەقیقە لەبەر دەم حەوزە گـەورەوە جـوابیـان دامـەوە: «کـەو مـوکـریانی، کـەو مـوکـریانی...» نیو دەقـیـقـە دواتر لە کۆڵانی حەمـامی کۆنەوە: «کـەو ئەردەڵانی، کەو ئەردەڵانی» دوایە لەسـەر قـەڵای سـەردارەوە، ئەم جـار لە خـیـابانی کـۆنەوە، لە گوزەری سەید سەدیقەوە، گوزەری خەیاتەکان، کۆڵانی قەپانی قاسماغا و قەپانی حەمەدەمین ئاغا، دەوروبەری چوارچرا، بەرەو پۆسـتـەکـە، بەرەو باغی براییماغـا، دەوروبەری قەبرانی قەدیم و...

بۆکان هەر ئەوەندە بوو. تەواوی جحێڵ و کوڕ و کیژی بۆکـانی پێکەوە تێـمـان چریکاندبوو: «کـەویار هەی کەویار...» ئەرێ تا سەعات دوو و سێی نیوەشەو کەس خەوت؟ ئەرێ کەس بوو سەرخۆش و بەنەشە نەبێ؟ ئەرێ گـۆرانی مـوکـریان مـابوو ئەو شـەوە نەمـانکوتبێ؟ لای بەرەبەیان کۆتاییان پێهێنا. میرزا ڕەحیم کوتی بیری کوێ دەکـەی؟ کـوتم: سـەر ناڵەشکێنە. کـوتی سـبـەینێ نا، مـاندووین، نەخەوتووین، دووسبـەی دەچین. کـوتی دەی بیـری کـوێ دەکـەی؟ کـوتم: باخی مـیـراوا، زەمـبـیـل، بەستەنیخانەی مەحموودی سەیدسووڵی. دوایە کوتی: ئەی بیـری کێ دەکـەی؟ زۆرم فـیـکر کردەوە: بیـری هەمـوو کەس، دیوناسە قەدیمییەکان یەک بە یەک. میرزا دە ساڵ دواتر، شار بە شاری هەر چوار پارچەی کوردستـان بۆ من بۆکان بوو. هیچ فەرقیان نەبوو، هەر هیچ. خۆشەویستی سەقز و بانە و سابلاخ و کرماشان و سنە و شنۆ، هیچی لە خۆشەویستی بۆکان کەمتر نەبوو. خۆشەویستی کۆیە و هەولـێـر و قـەڵادزێ و ڕەواندز و سلێـمـانـی و دهۆک و کەرکووک و... هیچی لە خۆشەویستی هیچ شارێکی ئەم دیو و ئەو دیو کـەمـتـر نەبوو. خۆشـەویستی کـاکـەمـینە و حوسێن و زوبێد و سارا لـەگـەڵ خۆشـەویسـتی مـاملێ و عـەبدوڵلازادە و خـالقی و مـحـەمـەد عـارف و حـەسـەن جـەزراوی فـەرقی نەبوو، خـۆشـەویسـتی ئەمـان لەگـەڵ خۆشەویستی عـەلی مەردان لە کەرکووک و تایەر تۆفیق لە کۆیە و مـشکۆ لە هەولێـر و کـەریم کابان لە سلێـمانی

هیچ فەرقی نەبوو. نا، نا، ئەم خۆشەویستانە هیچ فەرقێکیان نەبوو. ئەوی ڕاست بێ هاوەڵی بەساڵاچووی پیاوچاکی نێوچاوان نوورانی کۆتوشەڵوار ڕەشی قەترانی بەردەوام ئەوەی پێم دەکوت و دووپات و چەند پاتی دەکردەوە.

بەڵام ئەو هەموو دۆست و دیوناس و وڵاتە هەر وەکو خۆشەویستییەکی بەرین و بەربڵاوی پێک هێنابوو، ڕق و بەخیلی و تووڕەیی و نامیهرەبانی زۆرکەسیشی ئاوقام کردبوو. زۆر دیوناس لێم ببوونە غەریبە و نامۆ، زۆر دۆستی خۆشەویست لێم ببوونە نەیار و ناحەز، تەنانەت بڕێکیان زەمو لۆمە و غەیبەتیان دەکردم، تەنانەت لە پشتەوە بە خەنجەر لێمیان دەدا. زۆر جار بە سەر خۆمم نەدێنا. خۆم لە گێلی و بێ خەبەری دەدا، بەڵام بەئێش و ئازار بوو. باوەکو ئێش و ئازارەکان دەروونی بوون، کەچی دەمزانی ئەمانە هەمووی کاتییە و ڕۆژی خۆی کۆتاییان دێ. بەتایبەت ئەو زەنا و هەڵا و هەنگامەیەی سازیان کردبوو، هەر پێم هیچ نەبوو. ڕەنگە بە لای خۆیانەوە پێیان وا بووبێ ئەو دارەی بەسەر شانمەوە بوو، ئەو بەردەی بە کۆڵمەوە بوو، زۆر قورسە و لەبەر قورسی ئەو دارە و ئەو بەردە دەناڵێنم، بەڵام نا، نا، وا نەبوو. ئەو دار و بەردە کۆسپێکی دەرەکی بوون، بەردەوام بوونیان ڕۆژێک و دووان و سیان بوو و کۆتایی دەهات، بەڵام ئەو خەنجەرەی بە دەستی دۆست لە پشتە سەرمەوە لاقەبرغەمی هەڵدڕی، ئەوە جەرگمی بڕی، ئێش و ئازار و دەرد و ژانی ئەمەیە و کۆتایی نایە. ئاخ هەر وەکو ئەو پیر و پیاو چاکە کوتی: (هەزار خۆزیا هەر نەمناسیبا، هەر نەمدیبا، هەر نەهاتایەو نێوچاوانمی ماچ نەکردایە و دەست و موشتاغی لەگەڵمدا نەکردبایە و بەم چەشنە دەست نیشانی نەکردبایەم و ئاخ پشوویەک میرزا... پشوویەک... مردن خۆشترە... ئەی ئەوەی دیکەیان؟ قەت بۆچی دۆستی گیانی بەگیانیت بێ.. لەم شۆدا شیوی لەگەڵتدا خواردبێ، کەچی هەر لەم شۆدا نەکەوێتە بەیانی و سێ کەڕەت لە برایەتی و دۆستی و دیوناسیت حاشا بکا؟ ئاخ... پشوویەک میرزا... پشوویەک... باکم لەو زەنازەنایە نییە، تەواو دەبێ، هەر ئەوەندەی بگەمە سەر دوندی ئەو بەرزاییە، ئەو کەژ و کێوە... تەواو دەبێ... پشوویەک «خوایە... خوایە... بۆ تەنیام؟ بۆ بە تەنیا بەجێت هێشتووم؟» (***)

هاوەڵی بەساڵاچووی پیاوچاکی نێوچاوان نوورانی قەدەک سەرتاپا نارنجی بەردەوام ئەم وتەیەی بۆ دووپات دەکردمەوە و پێمی دەکوت: بیکە ئامۆژگاری، بیکە ئەزموون، بیکە تایبەتمەندی ئاکار و خووخدەی خۆت. هەرواش بوو، هەر وام دەکرد. کەچی حەسوود و نەیار ئاخری ژەهری خۆیان ڕشت، ئاخری زەفەریان پێ بردم و وایان بۆ تێچاندم کە لە کونەڕەشیان توند کردم. گیرام، لێیان دام، دارکاری کرام، لەسەر کار لابرام، دووریان خستمەوە، ئاوارە و شاربەدەری غوربەتیان کردم، کەچی دەمزانی هەموو ئەوانە لە پێناوی چیدایە؟ دەمزانی بۆ وام لێدەکەن؟ ئەوە تاوانی خۆشەویستی هونەر بوو، ئەوە تاوانی خۆشەویستی خەڵک بوو، ئەوە تاوانی خۆشەویستی کورد و کوردستان بوو... دەبایە بیکێشم، بۆخۆم هەڵمبژاردبوو، بۆخۆم ویستبووم، دەیجا شانم دابووە بەری. دار و بەردی خۆمم بە شان و کۆڵی خۆم دەکێشا و نقەم لێوە نەدەهات. ڕێگایەک بوو بۆ خۆم گرتبوومە بەر، منەت لەسەر کەس ناکەم. گلەییم لەکەس نییە.

وەک «ناسری»م لێهاتبوو، لە ناڵەشکێنە سەرکەوتم، ئاخری توانیم بچمە سەر ناڵەشکێنە. ئاخ چەندە شوێنێکی پیرۆز بوو، چەندە ڕۆژێکی خۆش بوو!! ئاخ..، بەڵام... وەک «ناسری»م لێهات. وەسەر کەوتم تا لە دارم دەن، وەسەریان خستم لە خاچم دەن، دیسانەکەش دەڵێم: قەیناکە میرزا، قەیناکە، ئەمە کۆڵی سەرپشتی هەر هەموومانە، داروباری هەر هەموومان ئاوا چێ کراوە، ئاوا، پێکهاتەی ئێمە ئاوا داڕژاوە! پیاو چی بڵێ! ئەمە سەربوردێکە، ئاوا هاتووە و هەر واش دەڕوات. لە کۆنەوە لە جانی بنی جانەوە، ئەمە چارەنووسێکە و بە داغ و مۆر لە نێوچاوانمان نووسراوە... هەر من نا، هەموومان، هەموو ئەوانەی بە دوای هونەرەوەن، بە دوای مرۆڤەوەن، بە دوای خۆشەویستییەوەن، ئەمە سەربوردە و ئەمە چارەنووسیانە.

لە بەندیخانە بەربووم، ئاوەژووی ئەو دیو بووم، بەینێک کارم کرد. سەری خۆم داخست و خەریکی چارەڕەشی خۆم بووم، کەچی لەوێش نەیار و ناحەزانم وەخۆ کەوتن و بە گرتنیان دام. لەوێش کەوتمە بەندیخانەوە. لێیاندام و کوتانم خوارد و چی و چی. ماوەی بەندیخانەم تەواو بوو، بەر بووم. ئاوەژووی ئەم

دیو بوومەوە لە بانە، لە کانی مەلاحمەد بۆ کار سەری خۆم داخست. نەبوو، نەبوو. بڕوایان پێ نەکردم. خرامە بەر چاودێری، ئەزرەبە و جەزرەبە درام. حاشا لەو گۆڕەی نووڕەی لێوە نایە. تیهەڵچوومەوە. شیعرم دانا، گۆرانیم کوت. گۆرانیم وەکۆ کرد، ڕێگەی ناڵەشکێنەم گرتەوە بەر. ئەوەندەی لە دەستم هات چوومە سەر ناڵەشکێنە، تێم چریکاند. دەرد و ئازار و کەند و کۆسپی وڵاتەکەمم کردە گۆرانی، گۆرانی لەوە پێش و ئەمێستای ئەم ژان و برک و ئێش و ئازارانەم کۆ کردەوە. بە گۆرانی تێم چریکاند و بڵاوم کردەوە. ئیدی دوور خرامەوە، لە ژن و منداڵ و یار و دیار، شاربەدەر کرام و بێکار کرام و ئەزیەت و ئازار درام، بەڵام باکم نەبوو، ئەوە ئیدی بۆ خۆم هەڵمبژاردبوو، سەرکەوتن لە ناڵەشکێنە و گۆرانی کوتنی سەر ناڵەشکێنە و باس و خواسی خەون و خولیا و خۆزیاکانی ئەم خەڵکە بە گۆرانی کردن و بە گۆرانی کوتن و تێچریکاندن، بۆ خۆم هەڵمبژاردبوو. هەر کە دەگەیشتمە سەر ناڵەشکێنە دەحەسامەوە. ئاخە دەزانن شوێنێکی چەندە خۆشە؟ چەندە پیرۆزە؟ باخی میراوا لەوێیە، ئەوی دار هەناری دنیایە لەوێیە، حەوز و کانی و ئاوی خۆش و سارد لەوێیە. تامو چێژی خۆی هەیە، کەڵک و قازانج و شادمانی و کامەرانی خۆی هەیە. دەرد و ئێش و ئازار و خەم و مەینەتی خۆیشی هەیە. دەبێ ئەمانە هەمووی بزانین، بەڵام سەرکەوتن بۆ سەر ئەو دوندانە، بۆ سەر ئەو کێوانەش چەند چەشنە و چەند ڕواڵەت و مانای خۆی هەیە. یەکیان ئەو سەرکەوتنەیە کە زۆربەی خەڵک بە ڕواڵەت سەردەکەون. سەرکەوتن بۆ گەیشتن بەو پلەوپایە و بەرژەوەندییەی دەیپەرستن و بۆ جێبەجێ کردنی هەموو شتێ دەکەن، هەموو شتێ قەبووڵ دەکەن، دەک سەگێ تێڕی ئەو پلە و پایە و بەرژەوەندی و سەرکەوتنە، ئەرێ وەڵڵا دەک سەگی تێڕی.

دووەم سەرکەوتن، ئەو سەرکەوتنەی «ناسری»یە بۆ ئەوەی لەو ترۆپکە لە خاچ بدرێ، ئەوەی «سیزیف»ە بۆ ئەوەی بەردی دەرد و مەینەت و ئێش و ئازاری نەتەوەیەک بگەیەنێتە لووتکە و خۆی فیدایان کات. ئەو سەرکەوتنەی «پرۆمتێ»یە کە خۆی فیدای خزمەت بە مرۆڤ و گەرما و ڕۆشنا و ئاگر گەیاندن بە مرۆڤ کرد و بە سزای ئەم تاوانە لە ترۆپکی کێوی خودایان چوارمێخەیان کێشا و قەل و داڵیان تێبەردا، تا بە زیندوویی جەرگ و دڵ و هەناوی ڕیشاڵ ڕیشاڵ کەن و بیخۆن.

جا نازانم چوونە سەر ناڵەشکێنەی من مانای چ بوو، یان مانای چییە، یانی ئەو کەشوهەوایە وا منی تێدا بووم، زۆرم سەرەندەر نەدەکرد. لووتکەی ناڵەشکێنە بۆتە مەزڵم و خۆم نازانم چۆن؟ بۆ؟ وەک «پرۆمتێ»م لێهاتبوو، لەو لووتکەیە بەسترابوومەوە، چوارمێخە، بەم زنجیرە، بەم هەڵدێر و ئەو گابەرد و ئەو تەلانەوە لە چوارمێخە درابووم، بە بێ دەسەڵات و بە بێ هێز و توانا. لەگەڵکۆ خۆر سەری وەدەردەنا، لەگەڵ یەکەم تیرێژی خۆردا، باڵندەیەکی نەگبەتی دەگەیشتێ و دەستی دەکرد بە هەڵدڕینی پێستم. کەوڵی دەکردم، جەرگ و دڵ و سی و هەناومی شیتاڵ شیتاڵ دەکرد و دەیخوارد. دەمردم و زیندوو دەبوومەوە. زیندوو زیندوو، لە چوارمێخە درابووم، باڵندەی نەگبەتی جەرگمی وەبەر زەبری دەنووک و چەنگاڵ دەدا و کوت کوت و لەت لەت و لەتوپەتی دەکرد و بە زیندوویی، لەبەر چاوی خۆم دڵمی دەخوارد، جەرگمی دەخوارد، سی و هەناومی دەخوارد... تا دەمردم، تا دەمردم، زیندوویان دەکردمەوە، مردن لە گۆڕێدا نەبوو، دیسانیش قەل و داڵ و ئەو باڵندە نەگبەتییە دەستیان پێدەکردەوە، ئاخ بڵێی لە کۆتاییدا، وەک پرۆمتێ ڕزگاری بوو، ڕۆژێک لە ڕۆژان دەستێک لەسەر شانم بنیشێتەوە، وەک دەستی هێرکۆل کە پرۆمتێی ڕزگارکرد. نێوچەوانم ماچ کات، خوێن و خوری دڵ و دەروون و هەناوم بشواتەوە، دەستێک بەسەر تەواوەتی ئازامدا بێنێ و برینەکانم سارێژ کا و پێم بڵێ: تەواو بوو، هەستە، نە زامت ماوە، نە ئێش و ژان و برک و ئازار. ئاخ، هێرکۆل بریا دەهاتی و باڵندەی نەفرەتی و نەگبەتیت دەکوشت و ڕزگارمت دەکرد، ئاخ..، بەڵام منیش هێرکۆلی خۆم هەیە، بێ ئەمەگییە پێزانینم نەبێ، هەواڵی بەساڵاچووی نێوچاوان نوورانی پیاوچاکی کراس ڕانکوچۆخە شینکی زۆرم بە فریا دەکەوێ. لە زۆر دەرد و مەینەت و کەندوکۆسپ ڕزگارم دەکات، بەتایبەت بۆ چوونە سەر ناڵەشکێنە زۆری هاندام. زۆری یارمەتی دام، یان بۆ ئامۆژگاری و ڕێنوێنی کاری باش و ڕێگەی باش. هەر خۆی بوو شەوێک پێی کوتم بڕۆ بۆ سەفەر. سەردانێکی یەک بە یەکی هاوەڵەکانت بکە. لە سبەینێ زووتر نییە، سبەینێ وەڕێ کەوە، پێویستە ئەم سەفەرە

بکەی، پێویستە.

لە مەهاباد خۆشتر کوێیە؟ لە مامڵێ خۆشەویستتر کێیە؟ چوومە ماڵێ، لە ماڵ نەبوو، ئامینە خانم کوتی: کاک حەسەن، مامڵێ، یان لە خانەقای شەمزینانە، یان لە مزگەوتی سوورە، هەموو ڕۆژێک ئەم دەمانە لەوێ دار و گوڵەکان ئاو دەدا. کە چووم بۆ مزگەوت، وا بوو. مامڵێ لە هەمیشە جوانتر و شیکتر بوو، شیلانگێکی بە دەستەوە بوو، زۆر بە سەرخۆشی و مەیل و تاسەوە دار و باخ و سەوزە و گوڵەکانی ئاو دەدا. کە سڵاوم کرد و چاوی بە من کەوت، کوتی: حەسەن گیان، هاتی؟ هەک بە خێر بێی. وەرە با جارێ ئەم دار و گوڵ و سەوزەیە ئاو دەین، حەسارەکە بشۆینەوە، جا لە دوایە دەچینەوە، دەنێرین عەبدوڵڵازادەش بێ. گوڵ و گەڵا دەدرەوشانەوە و عەتری گوڵ و عەتری مامڵێ دنیای پڕ کردبوو. دوایی چووینەوە، مامڵێ لە کۆڵان کەسی نەناسییەوە، عەبدوڵڵازادەی نەناسییەوە، برایمی نەناسییەوە، جەعفەری نەناسییەوە، زۆر دڵتەنگ بووم، زۆر خەمبار بووم. بە ئامینە خانم کوت: ئەوە خودا چۆن دڵی هات مامڵێ ئاوای لێ بێ؟ دانیشتم و سەرم بەرداوە، هیچ گۆرانییەکمان لە بیر نەبوو بیڵێین.

حەوت جار بە ئامینە خانم کوت: (ئەرێ تۆغا، ئەوە خودا چۆنی دڵ هات مامڵێ گۆرانی لەبیر نەمێنێ؟ ئەی مامڵێ نەیڵێ کێ بیڵێ؟) دوایە چووم بۆ ماڵی عەبدوڵڵازادە، لە ماڵ نەبوو، کوتیان لە مێژە لە ماڵ دەرکەوتووە و ماڵی چۆڵ کردووە. چووم بۆ سنە و تاران و کرماشان. کوتیان مەزهەر چووە بۆ فەرەنگ. دانیشتم و تێرتێر گوێم بۆ گۆرانییەکانی شل کرد. مەزهەر لەو سەری کۆڵانەوە بەرەو من دەهات و دەیکوت: (ئەگەڕێمەوە بۆ وڵاتەکەی خۆم...) دڵ خۆش بووم.

چووم بۆ گەرمێن، مامۆستای خۆم، عەلی مەردانی زۆر زۆر خۆشەویست ماچی کردم. چاوی پڕ بوو لە فرمێسک و کوتی حەسەن ئەوە هاتی؟ وەڵڵا لە پاش تۆ گۆرانی کوتن حەرامە. دوایی چووینە بابەگوڕگوڕ و تێرتێرمان گۆرانی کوت. هەر دووبەدوو بووین. بۆ شەوێ مامۆستا هەواڵی ناردبوو، حەمە عارف و تایەر تۆفیق و حەسەن جەزراویش هاتن، شیومان نەخوارد و دەرکەوتین، تێر بووین، کەس نازانێ چووین بۆ کوێ و چیمان کرد! لە بەینی خۆماندا بێ، ناردمان مامڵێش هات، دەستی یەکترمان گرت چووین بۆ یۆنان، بۆ کێوی خودایان، بۆ ناڵەشکێنە و گۆیژە و بابەگوڕگوڕ و قەڵای هەولێر و کەڵکی بەگزادان و قەندیل.

ئەوا هاتوومەتەوە، حوسێنی برام هێنامییەوە. لە سابڵاخ بووم میرزا. نەخۆش بووم، زۆر نەخۆش بووم. هەر ئەم نەخۆشییە... هاوەڵی بەساڵاچووی پیاوچاکی نێوچاوان نوورانی ڕانکوچۆغە سپی. پێمی کوت برۆوە. ئیدی سەفەر و سەرگەردانی و دەرد و مەینەت بەسە، لەگەڵ حوسێندا برۆوە و سەردانی سەر ناڵەشکێنەت لەیاد بێ. ئاخ میرزا کەریم، حوسێن. میرزا. ئاخ. ناڵەشکێنە؟ ئمممم.

ناڵەشکێنە تەشقی جوانی و هونەر و گۆرانی و بۆکانە. ناڵەشکێنە تەشقی ئێش و ئازار و دەرد و مەینەتە ناڵەشکێنە؟ باخی میراوا، بەو هەموو دار هەنارەوە، بەتایبەت ئەو دار هەنارە گەورەیەی ساڵدەری دوازدە مانگ گوڵ و گەڵا و هەناری هەر پێوەیە، هەر پێوەیە. ئەی ئەو کانییە؟ ئاوەکەی چەندە سارد و خۆشە! ئاوەکەی ئاوی حەیاتە! داتۆغا شەربەیەکم ئاو دەنێ، ئاو... ئاو...

میرزا ئیدی بەسە، ئەوە نییە هاوەڵە بەساڵاچووە پیاوچاکە نێوچاوان نوورانییە ڕانکوچۆغە مەرەزەشینکی لەبەرەکەم هاتووە و دەڵێ وەرە با بچین بۆ سەر ناڵەشکێنە، توخودا لێم ببوورە میرزا. حەڵاڵم کەن. ناتوانم بە قسەی نەکەم، دەبێ بە قسەی بکەم. زۆرم خۆش دەوێ، هەمووتانم خۆش دەوێ، ئازادم کەن. هەموو کەسم. خۆش دەوێ، هەموو. کەسم. خۆش دەوێ، دەچمە سەر ناڵەشکێنە. بەرانبەر بە بۆکانێ. لێم دیارە وڵاتی ئەردەڵانێ. لێم دیارە وڵاتی بابانێ. لێم دیارە موکریانێ. دەچمە سەر ناڵەشکێنە. دەچمە سەر ناڵەشکێنە. بەرانبەر کوردستانێ. دەچمە سەر ناڵەشکێنە. بەرانبەر بە ئینسانێ. بەرانبەر بە ئینسانێ. دەچمە سەر ناڵەشکێنە. دەچمە. سەر. ناڵەش. کێنە. نا... ڵەش. کێ. نە.

(١٣٨٢-١٣٨٤) هەتاوی

٢٠٠٣- ٢٠٠٥ز

(*) میرزا کەریم خۆشناو

(**) کوێندەرکوێ: کوێندەرێ، ناکجاآباد

(***) وتەی عیسای مەسیح لە کاتێکدا لە خاچی دەدەن.